

CSÉVE ANNA

Levezés – Móricz-filológia – digitális technológia

Móricz Zsigmond levelezésének digitális kritikai kiadása (2.0 verzió)

A digitális szövegkiadás sokszor hangoztatott előnye a rugalmassága, ennél fogva változásban lévő, vagyis javítható létmódja.¹ Online média lévén Móricz Zsigmond 1892 és 1913 között keletkezett levelezése is nagyobb volumenű textológiai-filológiai adatgazdagításon, jelölőnyelvi egységesítési eljárásen esett át, továbbá megjelenítő felülete struktúrájában és lekérdező rendszerében megújult.² A digitális kiadásokra vonatkozó alapelvek és az xml alapú szövegfeldolgozás rendszeres felülvizsgálata szintén szükségessé tette a korpusz javítását,³ de emellett általában véve is elmondható, hogy az elektronikus médiumban zajló gyors változások szükségképpen járnak a technológiák felülvizsgálatával.⁴

Az elért eredmények közé sorolható, hogy a Digitális Bölcsészeti Platformon (dHUpLa) közel száz új levéllel bővített korpuszt publikált a 2019-es közzétételhez képest. A verziókövetés áldásos lehetősége ugyanakkor a kiadó intézménytől is nagyobb befektetést „várt el”, hiszen a fenntarthatóság elvének megfelelően, a zárást követően is gondozta a projektet, belátván, hogy a munkakörnyezet és a szolgáltatási technológia egyaránt folyamatos karbantartást és finanszírozást igényel. A Móricz-kutatócsoport a levelezés verziókövetése mellett további alapkutatást és geneológiai kutatást is végzett a Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM) Móricz-különgyűjteményében, kreatívan reagált a digitális bölcsészet kihívásaira. A verziókövetés (kutatási és számítógépes oldalról) „stabil és legalább részben az adott feladathoz rendelt személyi feltételeket

¹ MIHÁLY ESZTER: A digitális szövegkiadások nehézségei és lehetőségei a közgyűjteményekben. In: Online térben az online térért. Szerk. TÍCK József – KOKAS Károly – HOLL András. Budapest, 2021. Hungarnet Egyesület, 91–110. [MIHÁLY, 2021.]

² A digitális kritikai kiadás informatikai és humáninformatikai hátterét, valamint első megjelenítési formáját a PIM-ben 2014-ben létrehozott DigiPhil alakította ki. 2021 márciusától a DigiPhil felületén megszűnt a szolgáltatás. 2020-ban a PIM-ben újonnan létrejött Digitális Bölcsészeti Központjában folytatódott a Móricz-kutatócsoport munkája, a PIM-DBK fejlesztette tovább a levelezés digitális kritikai kiadását és készítette a tartalomszolgáltatáshoz megfelelő felület a Digitális Bölcsészeti Platformot (www.dhupla.hu).

³ A szövegek annotálására nemzetközi szinten is elfogadott és elterjedt jelölőnyelv, a TEI XML formátum. A levelezés-specifikus TEI kódolásának szabványa további kiterjesztésekkel gyarapodhat a jógyakorlatok javaslatai alapján. https://pim.hu/sites/default/files/page/attachments/encoding_correspondence_kivonat.pdf (Letöltés: 2022. szeptember 25.)

⁴ Vö. „A technikai lehetőségek gyors és ugrásszerű bővülése változtatásokat tehet szükségessé az elektronikus kiadások alapelveinek terén, szükséges tehát ezek rendszeres felülvizsgálata.” Alapelvek az irodalmi szövegek tudományos kiadásához. Irodalomtörténet, 2004. 3. sz. 330.

kívánna meg”,⁵ a projektszerű működés azonban nem teljesítheti ezeket az elvárásokat maradéktalanul. A hálózathoz kapcsolt médiatermék többféle hatásnak kitett, a szakterület-felosztási anomáliák, a közgyűjteményi-kutatóhelyi, illetve kiadó-szolgáltatói intézmények diskurzusai is befolyásolják, amelyek további átalakulást generálhatnak.⁶ Kik és hogyan tudnak foglalkozni kritikai kiadással? Kisközösségek és csapatjátékosok.⁷

A Móricz-Műhely, amely ezeknek az itt felsorolt problémáknak mindegyikét átélte, 2020–2021-ben szerencsés csillagzat alatt, szélesebb kutatói környezetben kezdhette meg a levelezés verziókövetését: segítő és termékeny szakmai közegben, a Digitális Bölcsészeti Központban (DBK). A Móricz-kutatócsoport a PIM-DBK-ban együttműködött a humáninformatika, az adatbázis- és névtérfejlesztés, a szöveglabor, a számítógépes nyelvészet kutatóival – sőt belevágott abba is, hogy megkezdje egyes elemek alkalmazását a levelezésre,⁸ sőt a Móricz-életműre.⁹ A Móricz-Műhely munkája ebben az időszakban minőségi ugrást mutat, vizuális és az adatközpontú szemléletet, komplex gondolkodást tükröz. A DBK honlapján is jól látható a Műhely beágyazottsága,¹⁰ amely lehetővé teszi, hogy a hagyományos filológiai kutatómunka alaposságát a digitális tér adta lehetőségek között mutassa meg.

A levelezéskiadás projektje ebben a változó környezetben¹¹ teoretizálja önmagát abban a tudatban, hogy a kiterjedt vonatkozó szakirodalom szerint a digital scholarly edition fogalmának és kiadástípusának nincs még „konszenzusra jutott teóriája”.¹² Vannak viszont ajánlásai, minimumkövetelményei és alapelvei az MTA Textológiai

⁵ BARTÓK ISTVÁN – GOLDEN DÁNIEL – HORVÁTH IVÁN – KÁLDOS JÁNOS – MAYER GYULA: Digitalizálás. Magyar Tudomány, 2006. 7. sz. 834.

⁶ A PIM szervezeti keretében kétszer is létrejött digitális bölcsész és humáninformatikai projektekkel foglalkozó szervezeti egység. A www.digiphil.hu 2018-ban az BTK ITI szervezeti keretében, a www.dhupla.hu pedig 2021-ben az OSZK intézménystruktúrájában kapott helyet.

⁷ A PIM-DBK szakmai segítői jelenlegi elérhetőségükkel: Bánki Zsolt (Magyar Nemzeti Levéltár), Végvári Ági (OSZK-DBK); Mihály Eszter (OSZK-DBK), Kalcso Gyula (OSZK-DBK), Mohay Anikó (Központi Statisztikai Hivatal), Palyik Katalin (PIM), Simon Eszter (Nyelvtudományi Intézet), Kasza Zsófia (MTA Könyvtár és Információs Központ). A Móricz-kutatócsoport: Cséve Anna (PIM), Makkai T. Csilla (OSZK-DBK), Varga Emese (OSZK-DBK), Véték Bence (Magánszektor), Török Sándor Mátyás (PIM).

⁸ CSÉVE ANNA – KALCSÓ GYULA – MIHÁLY ESZTER: Stylometric analysis of the correspondence of Zsigmond Móricz. Acta Universitatis de Carolo Eszterhazy Nominatae. Sectio Linguistica Hungarica. Eger, Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Intézetének Pedagógia Tanszéke, 2021. 137–147.

⁹ MAKKAI T. CSILLA – VARGA EMESE – VÉTEK BENCE: Egy életmű metszete. Stilometriai vizsgálat Móricz Móricz Zsigmond regényein. Szépirodalmi Figyelő, 2022. 1. sz. 71–85. Lásd még <https://pim.hu/hu/digitalis-bolcseszeti-kozpont/muzeumi-muhely-2021-pim-dbk-bemutkozik#>; <https://stayhappening.com/e/kutat%C3%B3k-%C3%A9jszak%C3%A1ja-a-pim-ben-E2ISTY3VT6H>

¹⁰ <https://pim.hu/dbk>. A dHUPla a PIM-DBK honlappal együtt nyújt teljes képet a digitális bölcsészeti projektekről, így a Móricz levelezésről is.

¹¹ Vö. Általában igaz, hogy a „kiadás koncepciója, textológiai és technikai megoldásai hosszú idő alatt formálódtak ki, s ez a folyamat – elektronikus médiumról lévén szó – természetesen most sem tekinthető lezártnak.” DEBRECZENI ATTILA: Az elektronikus kiadás színe és visszája. In: A humán tudományok és a gépi intelligencia. Szerk. Tolcsvai Nagy Gábor, Budapest, 2018. Gondolat Kiadó, 48–61. [DEBRECZENI, 2018.]

¹² Vö. „A digitális paradigma meghatározó vonásainak áttekintése, a tudományos kiadást digitális tudományos kiadássá alakító elvek rendszerezésének munkája még nincs elvégezve. A digitális tudományos kiadásnak, sem megvalósulásai nincsenek nagyszámban, sem konszenzuális teóriája, minden számottevő eredmény ellenére sem.” DEBRECZENI, 2018, 49., 51.

Bizottsága részéről, melyek elsősorban a tudományosság kritériumaira vonatkoznak, kevésbé a digitális technológiára és digitális bölcsészeti megoldásokra.¹³ Dolgozunk azon, hogy a Móricz-levelezés elektronikus kiadásának gyakorlati tapasztalatai és ezek elvi megfogalmazásai hogyan egészíthetik ki a kritikai kiadás hazai definíciós kísérleteinek szempontrendszerét. A PIM-DBK honlapján a Kritikai kiadás / Dokumentációk, ajánlások oldalon elérhetővé tettük „A Móricz Zsigmond-levelezés digitális kritikai kiadásának egységesített jelölési útmutatóját”¹⁴ mint jógyakorlati segédletet. A kutatói közösségünket meghatározó elméleti és gyakorlati szemléleti alapelveinknek megfogalmazása pedig készül a tudományos nyilvánosság számára. A Móricz-levelezéskiadás 2.0 verziója kapcsán ideje továbbgondolni, mit is jelenthet a digitális technológia a Móricz-kutatás számára, milyen lehetőség rejlik benne a felhasználó számára. Hogyan kapcsolódik a korai Móricz-életrajzot és életművet értelmező digitális adatok gyártása a digitálisan olvasáshoz a dHUpla platformján?

Szöveg mint adat¹⁵

Közismert tény, hogy a képernyőről való olvasás megváltoztatja az olvasás metodikáját.¹⁶ Amikor a dHUpla felületén a „Szövegkiadások” / „Móricz Zsigmond levelezése (1892–1913)” oldalra lépünk, nem találkozunk azonnal szöveges (lineáris) olvasnivalóval. Időrendben sorjázó, adatstruktúrát – a feladót, a címzettet, a levélírás dátumát, valamint a levéltípust – feltüntető lista látható. A képernyő jobb oldalán a szabadszavas keresés és a szűrési opciók legördülő menüje található.

A kereső menüsor a levelek kronológiai rendjétől független olvasási lehetőségeket kínál. A találatok szűrhetők a levél típusára, a szerző-levélíró személynevére, a feladás helyére, idejére, a címzetre, az átvétel helyére, a keletkezés helyére és évére, az írás típusára, továbbá a levelezésben említett személynevekre, művekre, idegenkezűségekre és íróeszköz-váltásra. Ezek a címszavak a legördülő menüben nem ábécé-rendben, hanem előfordulásuk gyakorisága alapján szerveződnek sorrendbe, vagyis egyfajta statisztikai kimutatást nyújtanak, előzetes információt, „tudást” közvetítenek a böngésző számára az 1526 levélről.

Ha az el nem küldött levelek csoportja állna keresésünk fókuszában, típus szerint kiválasztható a levélfogalmazványok tétele, amely 40 darab dokumentumot ajánl fel. Ha a keresést tovább szűkítjük Móriczra mint levélíróra, 38 kézirat az eredmény. Vé-

¹³ KECSKEMÉTI GÁBOR: A textológiai munka egyes problémáiról– az új textológiai alapelvek közrebocsátásakor. Irodalomtörténet, 2004. 3. sz., 317–327.

¹⁴ https://pim.hu/sites/default/files/page/attachments/a_moricz_zsigmond-levelezes_digitalis_kritikai_kiadasanak_egysegitett_jelolesi_utmutatoja.docx.pdf. (Letöltés: 2022. szeptember 25.)

¹⁵ GOLDEN DÁNIEL: Számítógép, szöveg, tudomány, Helikon, 2020. 1. sz. 36. [GOLDEN, 2020.] Lásd: https://epa.oszk.hu/03500/03580/00017/pdf/EPA03580_helikon_2020_1_032-051.pdf.

¹⁶ „A változás jelenleg az olvasási technikák és készségek vonatkozásában látható a legvilágosabban, amit így lehet összefoglalni: az olvasási metodika merőben új paradigmája.” SEBESTYÉN GYÖRGY: Új eredmények a 2010-es évek könyvtár- és információtudományában. In: Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok. Szerk. KISZL PÉTER – BODA GÁBORNÉ – KÖNTÖS NELLI. Budapest, 2017. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 180. Lásd: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/34639/VKKV2_Sebestyen_177_185_u.pdf.

gül, ha az átvétel helye sorból választásunk Rómára esik, egyetlen levél a találat. A képernyő jobb oldalán a szűrés „állapota” már csak erre az egy levélre vonatkozóan mutat releváns adatokat: a címzettet (Elek Artúrt), a megírás évét (1911) és a fogalmazványban említett személyneveket (Hatvany Lajost, Ignotust, Karinthy Frigyes és Osvát Ernőt). A nevek és az évszám könnyen felidézheti a kutatóban a Nyugat folyóirat történetéből jól ismert Hatvany-Osvát vitát, amely Hatvany Lajos és Osvát Ernő szerkesztéspolitikai nézeteltérése körül zajlott, ennek egyik epizódja Karinthy Frigyes *Nihil* című versének Nyugat-beli közlése volt. A levél olvasása előtt számos alapinformáció birtokába juthat az olvasó-felhasználó, ami „a géppel támogatott olvasás statisztikai vagy asszociatív lehetőségeit jelöli ki”, azaz olyan adatokat kínál fel, „azaz az alapszöveg olyan információkkal gazdagodik, amelyek önmagukban is értelmes rendszert alkotnak”.¹⁷

A digitális technika lényege, hogy a szöveg fogalma és filozófiája eleve és „kizárólag elektronikus környezet számára megalkotott”.¹⁸ Már a levél leírásakor szövegbe rejtett jelölőnyelv teremti meg az említett keresési feltételeket, amelyek a navigációt létrehozhatják és mozgatják. A levél szövegének egyes elemeit a TEI-ajánlás (Text Encoding Initiative)¹⁹ és a már említett egységesített jelölési útmutató szerint azonosítottuk, címkéztük. Ez a filológiai munka már igen sok hozzáadott kutatási értéket jelent a digitális kritikai kiadásban: „lényegében a lineáris szöveg strukturált szakértői adatbázissá való mélyítését jelenti.”²⁰ A szöveg részei – a fenti levélpéldában a tulajdonnevek (például Elek Artúr, Osvát Ernő vagy Karinthy Frigyes *Nihil* című verse) – adatokká, a megjelenítés fázisában pedig kereshető adatokká alakulnak. Éppen ezért a kézirat hagyományos legépeléshez viszonyítva a szövegírással lassan halad, hiszen a kutatási célokat szolgáló elemek, a levelezésben jelölt 1186 személynevből és 572 előforduló műcíméből a korpusz saját, egyedi „névtere”, az „Entitástár” töltődik. Az egyes levelekben címkézett, színnel vagy végtelen jellel kiemelt entitások látványos hálót helyeznek a szövegre, amelyből minduntalan új kijáratot is teremtenek a képernyőn. Az olvasási attitűd is megváltozik, a szövegértés mellett egyfajta médiaaktivitás eredményeként²¹ nem feltétlenül a betűk-szavak-mondatok rendjét követő, hanem felfedező jellegű lesz.

Adatvizualizáció

A képernyőről való olvasás nem csak az olvasás metodikáját változtatja meg, hanem már a kéziratok szövegírással élne kell a nem lineáris felfogású szövegkonceptiónak. Ez az egyik leglényegesebb ismérve a digitális kritikai kiadásnak, amely megfelel a digital scholarly edition definíciójának: „Míg a hagyományos kiadásokban a szöveg-

¹⁷ GOLDEN, 2020, 36.

¹⁸ KECSKEMÉTI 2004/a. 322.

¹⁹ <https://tei-c.org/>

²⁰ KECSKEMÉTI, 2004/a. 322.

²¹ „Az olvasásra nem mint tanulási műveletre (bár természetesen ezt sem zárjuk ki), hanem mint média-aktivitásra tekintünk.” KERÉKES PÁL – KISZL PÉTER: „Műszálás” olvasás – mérlegen a nyomtatott és az elektronikus szöveg. Könyv és Nevelés. 2014. 4. sz. 8–15. <https://bit.ly/2G28b88> (Letöltés: 2022. szeptember 25.)

gondozó írta a szerkesztett szöveget, a digitális kiadásban az a források feldolgozási lépéseiből épül fel, a képi reprezentációtól az átíráson át a kritikai apparátusig, és azok hálózatba állításáig”.²²

A másfélezer levél filológiai problémái, a több száz hibásan megjelenő facsimilekép javítási protokollja, a félszáz annotáció, az ezerhétszázas személynév és műcímlista és a több száz tételt tartalmazó hibajegyzék, vagyis a nagy volumenű adatmennyiség és információdömping közepette a kutatócsoportnak meg kellett küzdenie azzal, hogy a leveleket hagyományos értelemben olvashassa. Pontosan illett ránk a szakirodalmi észrevétel: „A digitális szövegfeldolgozás világában létrejövő gondolkodás cseppfolyós, töredezett, a nézőpont elillanó egysége által jellemzett.”²³

Az adatgazdagságból következő heterogenitás közepette a kiemelhető kérdésirányokra kellett rátalálni.²⁴ Azokat az adatkapcsolatokat kiemelni, amelyek újabb és nagyobb halmazt alkotva jelentésképző módon rendezik át önmagukat. Számítógépes stilometriai módszerekkel vizsgáltuk meg Móricz Zsigmond feleségéhez és másokhoz 1902 és 1913 között írt leveleinek textuális és stilometriai sajátosságait.²⁵ A szerelmi levelezés valóban elkülönül, egyfajta „levélregényként” is olvasható.²⁶ Az automatizált szövegelemzési módszer lehetőséget nyújt a levélíró fiktív elbeszélői identitás változásainak megfigyelésére, melyet összehasonlító nyelvi-textológiai elemzések tárhatnak fel a levelezéskorpusz egyes időszakok és címzettek szerinti csoportosításában. Újdonsága, hogy a levelezéskiadást kiemeli a forrástörténeti felhasználhatóság köréből, és lehetőséget nyújt intratextuális rétegek feltárására.

A dHUpLa „Kreatív” oldalán található Móricz vonatkozású adatvizualizációk szintén a hálózati kritikai kiadás digitális bölcsészeti kutatásainak eredményei. Egy virtuális budapesti séta összeállításának lehetőségére a borítékok címzései hívták fel a kutatócsoport figyelmét.²⁷ A korabeli térképre helyezett lakcímek (otthonok és szerkesztőségek) egy kattintásra a jelen Budapestjére is elvezetnek. A mai városképet látjuk, amelyet 360°-os szögben tudunk körbejárni, miközben a virtuális séta 1-től 12-ig Móricz első Nádor utcai albérletétől a Mérleg utcáig, a Nyugat szerkesztőségéig vezet. A helyszínek bejárásának időrendjében Móricz Zsigmond alternatív életrajza is feltárul. Érdekes jól szétnézni az egyes helyszíneken, ahol kis ikonok alatt levélrészleteket, fényképeket vagy hangzó anyagokat találhatunk. A 6. helyszín, az Üllői út 283.,

²² MARÓTHY SZILVIA: Elektronikus szövegi kiadások a könyvtárban. Tudományos és műszaki tájékoztatás, 2017. 6. sz. 299. <http://real.mtak.hu/101911/> (Letöltés: 2022. szeptember 25.)

²³ Nyíri Kristófot idézi KEREKES PÁL – KIESZL PÉTER, *Műszálás” olvasás - mérlegen a nyomtatott és az elektronikus szöveg*, Könyv és nevelés, 2014. 1. sz. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/muszalas-olvasas-merlegen-a-nyomtatott-es-az-elektronikus-szoveg> (Letöltés: 2022. szeptember 25.)

²⁴ Tanulmányok Móricz Zsigmond pályakezdéséről a levelezés alapján: CSÉVE ANNA: A nagy fundus, avagy hogyan lesz a művészet Móricz Zsigmond számára a társadalmi felemelkedés eszközévé. *Studia Litteraria*, 2021. 3–4. sz. 266–279.; CSÉVE ANNA: Archívum és terep, írás és élet. Realizmusproblémák Móricz Zsigmond prózapoeitikájában. *Helikon*, 2021. 2. sz. 303–320. CSÉVE ANNA: Móricz Zsigmond a századforduló dinamikájában. *Folklór, intermedialitás, modernség. Szépirodalmi Figyelő*, 2022. 1. sz. 21–31. Lásd még a Móricz-Műhely honlapját <https://pim.hu/hu/digitalis-bolcseszeti-kozpont/moricz> (Letöltés: 2022. szeptember 25.)

²⁵ <https://dhupla.hu/page/kreativ/moricz-stilometria> (Letöltés: 2022. szeptember 25.)

²⁶ CSÉVE ANNA: A narráció működőképességének próbája Móricz Zsigmond és Holics Janka levelezésében. In: *Museum Super Omnia*. Szerk. KOVÁCS IDA, SIDÓ ANNA. Budapest, 2021. Petőfi Irodalmi Múzeum, 73–79.

²⁷ <https://dhupla.hu/page/kreativ/moricz-seta> (Letöltés: 2022. szeptember 25.)

a Kispesti Színház épülete, ahol 1902. november 8-án mutatják be Móricz három felvonásos bohózatát. Az egyik ikon mögött Móricz Holics Jankának írott levelében található rajza látható, a Tasziló az aranyos című operett-bohózatának egyik jelenetéről. A hangszóróra kattintva meghallgathatjuk a kísérő szöveget. Innen továbblépési lehetőség nyílik a dHUpLára, ahol további részleteket lehet megtudni a darabról. A 9. helyszín a ferencvárosi Márton utca 35. A kétszobás lakás itt bemutatott alaprajza hiteles, Móricz ugyancsak Holics Jankának rajzolja le és küldi el 1904. május 9–10-i levelében, azt is ábrázolva, hogyan osztotta meg a két szobát az öt tagú család.

A kutatócsoport másik digitális technológián alapuló értelmezési kísérlete Móricz levelező partnereinek áttekintése. A korpusz már első ránézésre sok magánérdekűnek nevezhető, családi, „irodalomtudományos relevanciát nélkülöző” szöveget is tartalmaz.²⁸ Móricz 980 levél címzettje és 495 levél írója. Ahhoz, hogy a pályáról való gondolkodás vagy az irodalmi hivatásosodás jelenségeinek reflexióit legalább nyomokban feltárhassuk, ki kellett emelni a levélírók és címzettek listájából a jellemzően értelmiségi vagy értelmiségközeli pályatársakat/kortársakat. Ebben a listában szerepelt író, költő, festő, szobrász, zeneszerző, műhímező, irodalom- és zenetörténész, monográfus, folklorista, szerkesztő, újságíró, kritikus, műfordító, kiadó, színházigazgató, rendezvényszervező, színész, tanár, református lelkész, teológus, országgyűlési képviselő, ügyvéd. Majd a levelező partnerek közötti levélváltások gyakoriságát számoltuk meg, és személyenként csoportosítottuk összes levélváltásukat. A kutatócsoportban csak pitypangként emlegetett adathálózat középpontja Móricz Zsigmond. Az adatvizualizációban 502 kézirat alapján 136 levelezőpartner állítja fókuszba az író.²⁹ A levélváltások gyakoriságát a középponttól való távolság, a vonal (él) vastagsága és színárnyalata jelzi. A kiválasztott csomópontra kattintva megjelenik a személynév, valamint a „Kapcsolati adatlap”, ahol további információk találhatóak a levélíró vagy címzett pozíciójának meghatározásáról, illetve egy rövid leírás a kapcsolatukról, valamint továbblépési lehetőség leveleik elolvasására. 136 egyedi kapcsolódás 136 linkcsomag is, az 1526-ból kiemelt újrastrukturált átcsomagolt levélkötegek, a korpusz szétszerelt és újonnan összerakott darabjai.

A „Kreatív” oldalon található további adatvizualizációk más tematikus fókuszban, interaktív módon ajánlanak további szöveges tartalmakat: a Móricz-családfa, a Móricz-szófelhő, Móricz-rejtvény és az Adventi Móricz-kalendárium.

Kutatási felület

Összegzésül elmondható, hogy a dHUpLa digitális környezetében olyan korszerű és navigációját tekintve működőképes digitális filológiai platform jött létre, amely kutatói környezetet és részkutatásokat állít a szövegkiadások, így a Móricz-levelezés mellé.

Az adatvizualizáció járulékos, a levelezést kiegészítő kutatási tartalmakat oszt meg, majd az érdeklődést felkeltve és az orientációt megadva visszaküld a szövegkiadásra,

²⁸ LENGYEL IMRE ZSOLT: *Levelezés, habitus, életmű -- irodalomszociológiai nézőpontok, absztrakt*, <https://pim.hu/hu/https://pimhuhumoricz/esemenyek/moricz-konferencia> (Letöltés: 2022. szeptember 25.)

²⁹ <https://dhupla.hu/page/kreativ/moricz-kapcsolatihalo> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 25.)

ahol a felhasználó az 1526 levélben kísérletezhet tovább a navigációval. A digitális kritikai kiadást – amellet, hogy olvasmány és filológia ötvözete –, joggal nevezhetjük working place-nek vagy research site-nak. Mit is jelenthet a digitális technológia a Móricz-kutatás számára? Úgy vélem, a levelezés publikációja kezdete a kutatásnak, valójában inkább kutatási felület, amelyre az adatok átcsoportosítása vethet fókuszot. Ilyen körülmények között támogató számunkra a DBK Digitális Bölcsészeti koncepciója, amely eleve betervezi a digitális publikációk szolgáltatási környezetébe az adatvizualizációkat és nyelvtechnológiai elemzéseket és az ezek bemutatására alkalmas „Kreatív” mappát.³⁰

A digitális bölcsészeti eszközök, a különféle adatvizualizációk olyan feladatkielölést kezdeményeznek, amelyekről gazdag lehetőség nyílik a továbblépésre a kutatók számára. Az előadás címében megjelölt három téma – digitális technológia, Móricz-filológia és a levelezés – összefüggésében a szövegekkel való foglalkozás lehetőségének széleskörű ajánlatai kínálkoznak. A Digitális Bölcsészeti Platform kutatási felülete érzékelteti, mi is az, amit az irodalomtörténész, kutató vagy olvasó e diszciplináris terminus eszközeitől jelenleg kaphat, amikor Móricz korai levelezését felnyitja.

³⁰ <https://dhupla.hu/page/kreativ/> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 25.)